

Державний торговельно-економічний університет
Кафедра економічної теорії та конкурентної політики

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЕКТ)

на тему:

АДВОКАТУВАННЯ КОНКУРЕНЦІЇ В ПІДПРИЄМНИЦЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Студента 4 курсу, 12 групи,
спеціальності 073 «Менеджмент»
спеціалізації «Управління в сфері
економічної конкуренції»

Чекіної Євгенії
Вікторівни

Науковий керівник
кандидат екон. наук,
доцент

Щербакова Таміла
Анатоліївна

Гарант освітньої програми
кандидат екон. наук,
доцент

Щербакова Таміла
Анатоліївна

Київ 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 АНАЛІЗ АДВОКАТУВАННЯ КОНКУРЕНЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ	7
1.1 Необхідність захисту та адвокатування конкуренції в сучасній економіці	7
1.2 Здійснення принципів адвокатування конкуренції в підприємницькій діяльності	16
1.3 Міжнародний досвід адвокатування конкуренції	23
РОЗДІЛ 2 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДВОКАТУВАННЯ КОНКУРЕНЦІЇ В УКРАЇНІ	30
2.1 Напрямки формування проконкурентної свідомості та проконкурентного характеру економічної політики держави	30
2.2 Вдосконалення нормативно-правової та інституційно-правової бази адвокатування конкуренції в підприємницькій діяльності	38
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47
ДОДАТКИ	53

ВСТУП

За умов глобального прискорення економічних процесів конкуренція перетворилася на ту сприятливу рушійну силу, завдяки якій можливе зростання добробуту та інновацій в суспільстві, однак через наявність «провалів ринку» на сучасному етапі розвитку нашої країни застосування лише примусових заходів у час проведення конкурентної політики видається малоефективним і витратним. Виникає необхідність доповнити її заходами адвокатування конкуренції, яка являє собою організацію комунікації між конкурентними відомствами і суспільством заради дотримання основних принципів конкуренції і доповнення до правозастосування.

Актуальність теми. Завдяки конкурентній політиці формуються основні правила конкурентної поведінки суб'єктів господарювання, які сприяють встановленню більш прозорих відносин між ними, стимулюють процеси детінізації та дебіюрократизації національної економіки. Комплексна конкурентна політика, беззаперечно, сприятиме усвідомленню усієї важливості конкуренції підприємницьким середовищем, та забезпечить максимальну прозорість у державному регулюванні, підвищить довіру підприємців і суспільства в цілому до діяльності конкурентних органів.

Сьогодні, забезпечення виконання конкурентної політики - це переважно заходи, спрямовані на попередження антиконкурентних дій, через те, що лише застосування примусових заходів недостатньо. Все частіше використовуються інструменти превентивного характеру для впливу на суб'єктів господарювання, такі як пропаганда добросовісної конкуренції, семінари, тренінги, програми обміну досвідом. Узагальнено йдеться про процес, систему, що становить сукупність методів, засобів, прийомів, видів та форм м'якого впливу контролюючих органів на суб'єктів конкурентних відносин і яке дістало назву - адвокатування конкуренції.

Саме адвокатуванню конкуренції, на думку науковців, відводиться важливе місце в поновленому арсеналі інструментів конкурентної політики як набору засобів впливу конкурентних органів держави, які спрямовані на зміцнення конкурентного

середовища підприємницької діяльності та орієнтовані переважно на усвідомлення суб'єктами господарювання вигід конкуренції.

Адвокатування конкуренції (АК) охоплює діяльність антимонопольних органів, спрямовану на роз'яснення позитивної ролі конкуренції в підприємницькому середовищі та суспільстві. Окремі аспекти цього явища висвітлено у працях вітчизняних науковців, таких зокрема, як: О. Бакалінська, І. Дахно, В. Лагутін, Г. Лозова, О. Прокопов, А. Шаститко, Г. Филук, В. Клименко та інших.

Питання розвитку конкуренції та її адвокатування, тенденції розвитку ринкової економіки досліджували такі зарубіжні вчені, як М. Стак, М. Портер, А. Чемберлін, Р. Верон та інші.

В працях вищезазначених вчених з'ясовується сутність конкуренції, її прояви, досліджуються теоретичні аспекти реалізації конкурентної політики держави, простежується еволюція розвитку конкурентного законодавства, але існує розрив між законодавчо закріпленими нормами конкурентної політики і практикою їх виконання. На сьогоднішній день гостро стоїть проблема підвищення ефективності конкуренції на основних соціально-важливих ринках в Україні. Потребує оптимізації методологія вироблення та реалізації завдань конкурентної політики та конкурентного регулювання. Необхідно проваджувати нові напрями реалізації конкурентної політики, а саме адвокатування конкуренції, удосконалити діяльність Антимонопольного комітету України.

Мета і завдання дослідження. Мета - розкрити сутність адвокатування конкуренції, проаналізувати існуючі дефініції цього поняття, та дослідити вплив адвокатування конкуренції на розвиток проконкурентної свідомості всіх учасників ринкових відносин.

Для досягнення поставленої мети вирішувалися такі завдання:

- на основі дослідження теоретичних основ конкурентної політики держави визначити сутність адвокатування конкуренції;

- проаналізувати світовий досвід реалізації конкурентної політики держави, зокрема вивчити досвід США, Канади, країн ЄС в питаннях адвокатування конкуренції, на підставі чого обґрунтувати шляхи удосконалення відповідної вітчизняної практики;
- охарактеризувати систему державних органів, які здійснюють вплив на адвокатування конкуренції та розробити пропозиції щодо удосконалення їх структури та повноваження;
- з'ясувати загальні характеристики та тенденції запобігання порушень конкурентного законодавства; вивчити теоретичні питання та практичні проблеми виявлення та припинення антиконкурентних узгоджених дій підприємців, зловживань монопольним становищем, антиконкурентних дій органів влади;
- вивчити законодавчі засади, передумови та проблеми реалізації адвокатування конкуренції в підприємницькому середовищі;
- проаналізувати дієвість та ефективність системи відповідальності за порушення конкурентного законодавства; визначити проблеми застосування штрафів адміністративної та кримінальної відповідальності.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження в роботі є сукупність відносин, які складаються в процесі реалізації конкурентної політики.

Предмет дослідження. Предметом дослідження виступає механізм та особливості реалізації адвокатування конкуренції в підприємницькому середовищі.

Практична значимість одержаних результатів. Одержані теоретичні результати можуть бути використані для проведення економічних досліджень проблем адвокатування конкуренції, антимонопольному регулюванні.

Джерела інформації. Інформаційною базою є фундаментальні положення й результати теоретичних розробок вітчизняних і зарубіжних вчених з питань адвокатування конкуренції, законодавчі та нормативно-правові акти України,

статистичні матеріали Антимонопольного Комітету України, матеріали науково-практичних конференцій та періодичної преси, Internet-видання.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети у випускній кваліфікаційній роботі використано систему загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Зокрема:

- методи класифікації та типології – для визначення видів адвокатування конкуренції;
- метод узагальнення – для ідентифікації категорій адвокатування конкуренції;
- метод абстрагування, абстрактно-логічні методи – для встановлення складових (елементів та важелів) адвокатування конкуренції;
- історичний метод, методи аналізу та синтезу, методи статистичного, логічного та системно-структурного аналізу – для визначення тенденцій розвитку адвокатування конкуренції та оцінки стану адвокатування конкуренції;
- метод експертних оцінок, аналітичний метод – для здійснення фінансового, організаційного, економічного аналізу діяльності органів державного управління в сфері адвокатування конкуренції та оцінки зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування;
- графоаналітичний метод для надання наочності матеріалу та схематичності зображення низки теоретичних та практичних положень.

Повний обсяг випускної кваліфікаційної роботи – 55 сторінок, у тому числі робота містить 1 таблицю, 10 ілюстрацій, список використаних джерел зі 47 найменувань.

РОЗДІЛ 1 АНАЛІЗ АДВОКАТУВАННЯ КОНКУРЕНЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

1.1. Необхідність захисту та адвокатування конкуренції в сучасній економіці

В сучасних умовах розвитку ринкових відносин, адвокатування конкуренції є елементом активної конкурентної політики і виступає як інструмент створення правил розвитку конкуренції та конкурентного середовища, ціллю якого є створення ефективної системи інформування учасників ринку про можливості використання антимонопольного законодавства для захисту їх прав, створення правозастосування в цій сфері, розширення кола об'єктів конкурентної політики, залучення учасників ринку до реалізації антимонопольних заходів, підвищення інтересу наукових та освітянських кіл до досліджень в сфері конкуренції.

Однак не слід забувати, що за ідеальних економічних умов (яких, як це слід зауважити на практиці, не існує) регулятори мають усвідомлювати, що ефективна конкуренція сприятиме підвищенню добробуту споживачів, зниженню інфляції та підвищенню конкурентоспроможності виробників, сприяючи економічному розвитку та загальному зростанню. Головним завданням державного регулятора за таких умов має стати захист конкуренції у підприємницькій сфері, зокрема шляхом протидії розповсюдженню інформаційної асиметрії у підприємницькій сфері. Однак фактично уповноваженими представниками різних державних структур в інтересах обмеженої кількості осіб відбувається сприяння у розробці та прийняттю законодавства та політиці, які можуть надто обмежувати ініціативу в господарській діяльності та протидіяти правилам конкуренції.

Виробники всіляко намагаються зайняти ключові позиції на ринку, а споживачі безпідставно втрачають гроші через неможливість зробити правильний вибір. У всякому разі, всі перераховані вище обставини є спільними для всіх, навіть для найрозвиненіших економік світу. Слід, однак, зазначити, що усі фактори тісно

пов'язані з досягнутим рівнем культури в сфері конкуренції в країні, бо чим нижча культура конкуренції, тим трагічнішими будуть наслідки [31].

Конкурентну політику можна визначити як дії держави, спрямовані на розвиток конкурентного середовища, підтримки економічної конкуренції, захист споживачів та формування конкурентоспроможності національних виробників.

Як зазначає Т. Щербакова, в сучасних реаліях потрібно модифікувати конкурентну політику, ширше інформувати про конкретні справи для ефективнішого втілення в життя принципів добросовісної конкуренції [35].

Під час формування політики захисту економічної конкуренції потрібно розрізняти дії, які обмежують монопольну діяльність та дії, які спрямовані на захист добросовісної конкуренції. Слід розмежовувати два напрями конкурентної політики – правові заходи, як система, яка забезпечує дотримання встановлених правил та дії органів влади, як комплекс приписів про заборонену діяльність [17].

Формуючи конкурентну політику державні органи часто не приділяють достатньої уваги питанням культури конкуренції в державі, що значно знижує ефективність такої політики, оскільки культура конкуренції є важливим структурним елементом конкурентної політики будь-якої держави. Дуже влучно зазначила О.Бакалінська «Лише тоді, коли усі учасники ринку розуміють ті вигоди, які несе з собою здорова та добросовісна конкуренція, можлива широка підтримка конкурентної політики усіма членами суспільства» [2, с. 212].

Проблема українського конкурентного середовища полягає в тому, що є необхідність розвитку свідомої конкурентної культури, оскільки до моменту її створення всі види діяльності, що спрямовуються на розвиток конкуренції, зводяться до нуля. В нашій державі, у недостатньо сформованій конкурентній культурі є тривалий історичний слід і спостерігається серед усіх учасників підприємницьких відносин.

Це підтверджується кількістю порушень правових актів, що стосуються захисту конкуренції, які кожного року перевіряються Антимонопольним комітетом України, дивитись рис 1.1.

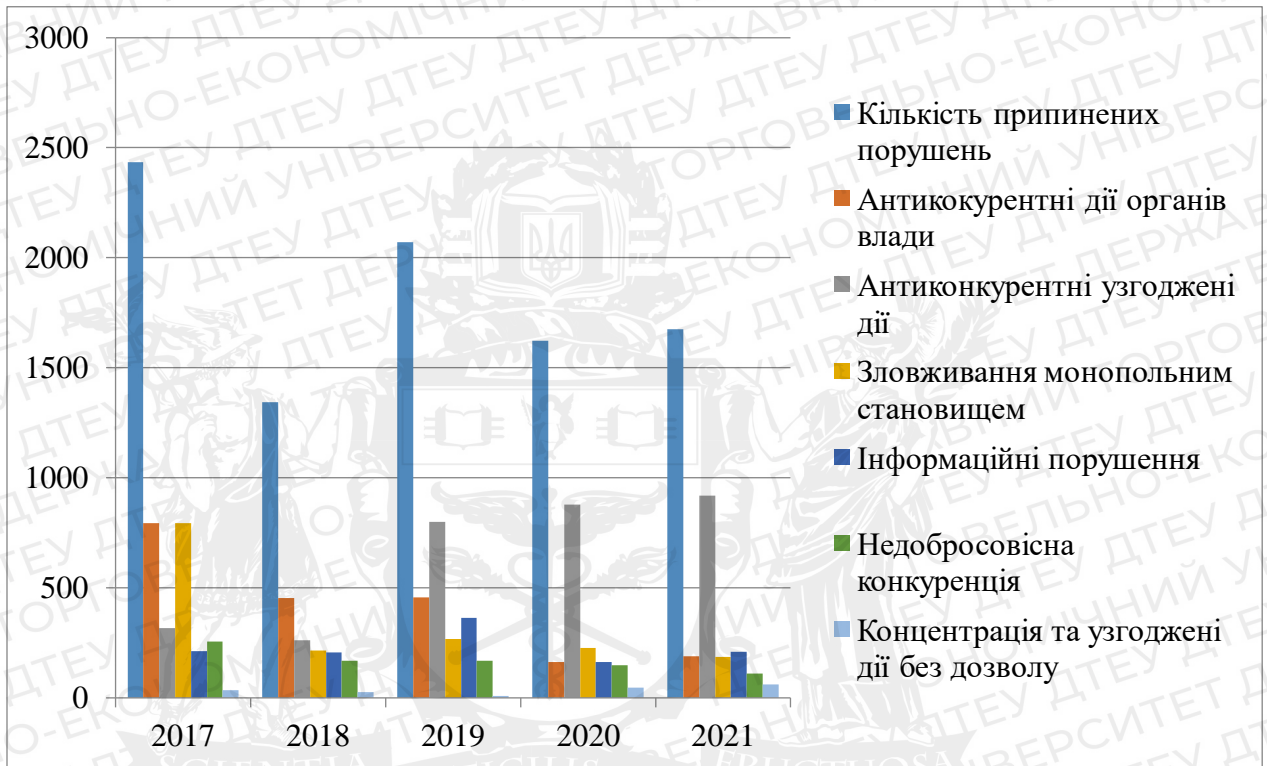

Рис 1.1 Динаміка припинених порушень Антимонопольним комітетом України. Складено автором за джерелами [9,10,11,12,13]

Чіткої динаміки зменшення або збільшення кількості порушень не існує, але можна впевнено сказати, що ті показники, які ми маємо досить високі і доцільно застосовувати будь які інструменти для виправлення ситуації.

Сьогодні компанії усвідомлюють закони ринкової діяльності, але не зацікавлені в підтримці ефективної конкуренції, а тому свідомо вживають дій, що призводять до значних фінансових втрат, оскільки фінансові бонуси від антикокурентної діяльності значно перевищує можливі збитки від оплати штрафів.

Якщо говорити про динаміку кількості сплачених штрафів, то важко говорити про чітку тенденцію, і, на нашу думку, шукати тенденцію за цим показником

недоцільно, оскільки структура, вид та ступінь тяжкості порушень з року в рік змінюються, що зображено на рис 1.2.

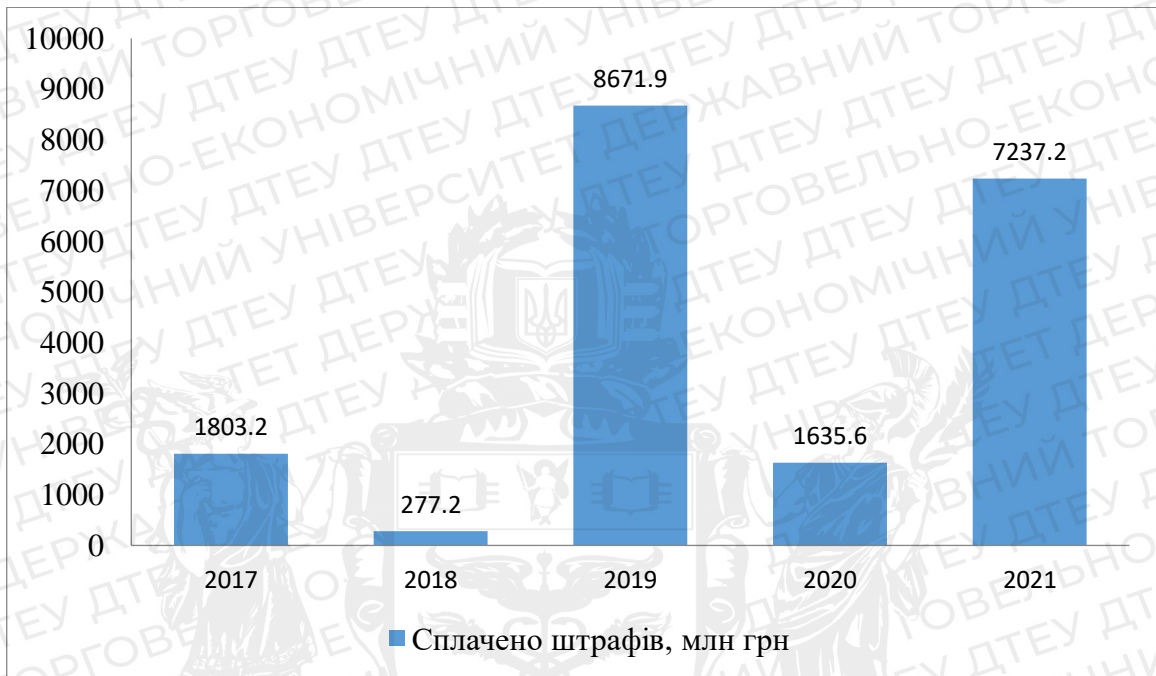

Рис 1.2 Динаміка накладених штрафів Антимонопольним комітетом України
Складено автором за джерелами [9,10,11,12,13]

Відстоювати конкуренцію в Україні необхідно не лише для окремих ринків, а й заради повноцінного функціонування економіки України в цілому.

Діяльність Антимонопольного комітету України має забезпечувати функціонування специфічного механізму конкуренції, при якому кожна сторона, за умови усвідомлення переваг конкуренції та збитків, які вона може зазнати внаслідок її обмеження, могла би забезпечити ефективний контроль за конкурентною практикою інших сторін, за ринком, створюючи свого роду «невидиму руку контролю асиметрії інформації на ринку».

Тому, стратегія сприяння конкуренції в Україні має не лише підвищити обізнаність споживачів про те, як вести чесну конкуренцію шляхом поширення цієї інформації державними інституціями, а й забезпечити боротьбу з інформаційною

асиметрією та покращення конкуренції завдяки постійному протистоянню між цими суб'єктами. Ці завдання можуть бути вирішені за ініціативою Антимонопольного комітету за погодженням з усіма іншими компетентними органами та із залученням третіх осіб.

В Україні антимонопольне адвокатування є відносно новим механізмом державного впливу, який почав розвиватися паралельно зі створенням та впровадженням конкурентного законодавства, тобто коли в країні не було чіткої практики антимонопольних органів та належно підготовлених фахівців, що вплинуло на якість даного виду діяльності.

Термін «адвокатування конкуренції» вперше був визначений у 2002 р. створеною робочою групою з захисту конкуренції Міжнародної мережі з питань конкуренції. Згідно з цим визначенням, антимонопольне адвокатування – це комплекс заходів уповноважених антимонопольних органів, які спрямовані на посилення ефективності в сфері усєї конкурентної політики, які орган із захисту конкуренції здійснює з метою сприяння конкуренції шляхом використання не обов'язкових механізмів, але найбільше, взаємодіючи з державними суб'єктами і підвищення суспільної свідомості стосовно переваги конкуренції [40, с. 25].

Відповідно до цього визначення головною метою адвокатування конкуренції є підвищення ефективності у сфері конкурентної політики в країні через взаємодію компетентних органів.

Термін, який вживає АМКУ: відстоювання конкуренції – це сприяння конкуренції за допомогою інших засобів, ніж правоохоронні, зокрема шляхом оцінки впливу нормативно-правових актів на конкуренцію та проведення інформаційної діяльності. Таким чином, метою адвокатування в нашій державі є сприяння конкуренції [25].

Проте існують інші підходи до розуміння та визначення адвокатування, за допомогою яких визначається його мета. До прикладу, М. Стак визначає захист конкуренції як своєрідний інститут конкурентної політики, що сприяє покращенню

конкурентного середовища за умов недосконалої інформації та часткової раціональності. Він вважає адвокатування конкуренції політикою, яка ставить за мету покращення конкуренції [45].

На думку українського науковця Г. Філюк, адвокатування конкуренції – це вся діяльність антимонопольних органів, яка не пов'язана із забезпеченням виконання антимонопольного законодавства, а спрямована на формування культури конкуренції в суспільстві, тобто метою адвокатування є формування конкурентної політики [31].

В. Лагутін та І. Соколовська визначають пропаганду конкуренції як комплекс дій державних антимонопольних органів, метою яких є посилення конкурентного середовища на усіх товарних ринках шляхом використання механізмів, які не належать безпосередньо до системи примусу, але мають розуміти переваги конкуренції, зокрема через вплив державних організацій [18]. Загалом, кожен науковець формулює своє бачення у визначенні адвокатування конкуренції, дивитись додаток А.

Підсумовуючи ці визначення, можна сказати, що сучасні науковці відходять від концепції, запропонованої у 2002 р., і стверджують, що головною метою адвокатування конкуренції полягає у підтримці функціонування конкурентного середовища завдяки органам державної влади. Слід, однак, зазначити, що власне визначення, запропоноване Міжнародною мережею конкуренції, підкреслює необхідність підвищення ефективності конкуренції не лише через дії державних органів, але і завдяки взаємодії між собою учасників ринкових відносин.

Ми поділяємо таку думку, оскільки діяльність різноманітних експертних груп і галузевих асоціацій становить собою важливий аспект на шляху розвитку та швидкого покращення усього конкурентного середовища. Часто це навіть ефективніше, ніж дії державних органів, оскільки їх учасники краще поінформовані про роботу ринку зсередини.

Аналіз запропонованих визначень, дозволяє навести альтернативну дефініцію: адвокатування конкуренції є системою превентивних заходів уповноважених антимонопольних органів, що застосовуються окремо та у співпраці з окресленими органами влади та бізнес-структурами з метою створення результативного конкурентного середовища в країні.

Враховуючи той факт, що пропаганда конкуренції та розуміння її переваг, незважаючи на її значний позитивний вплив, недостатні для розвитку конкуренції в країні, головною метою стратегічних дій в сфері адвокатування конкуренції є створення системи, в якій такі суб'єкти як держава, споживач та підприємство знатимуть, що їхні дії будуть врівноважені, і виступатимуть запобіжником від взаємної антиконкурентної діяльності за допомогою глибокого розуміння сутності конкурентних відносин, а також своїх прав та обов'язків.

Механізм реалізації адвокатування конкуренції держави являє собою систему реалізації завдань адвокатування конкуренції шляхом формування певного інституційного-методологічного інструментарію впливу суб'єкта регулювання на об'єкт, дивитись рис 1.3.

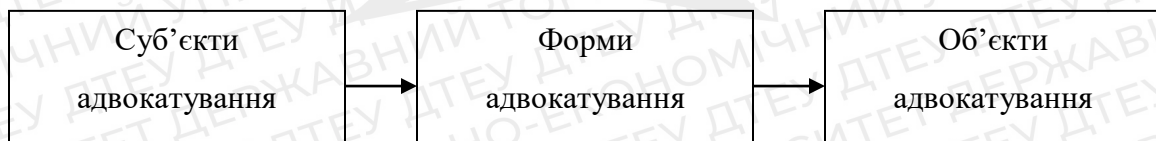

Рис 1.3 Конструктивна схема механізму реалізації адвокатування конкуренції з точки зору системного підходу. Складено автором за джерелами [20]

Суб'єктами адвокатування конкуренції виступають органи державної влади: Парламент, Президент, Органи виконавчої влади, Антимонопольний комітет. Також суб'єктами адвокатування конкуренції можуть бути і інші органи, назва і компетенція яких визначаються існуючими особливостями державного устрою, рівнем розвитку соціально-економічних відносин та метою антимонопольного

регулювання. Функціональні особливості суб'єктів адвокатування конкуренції подані в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Функції суб'єктів адвокатування конкуренції

Суб'єкт	Функція
Парламент	- прийняття законодавчих актів в сфері регулювання конкурентного середовища
Президент	- формулювання загальної стратегії адвокатування конкуренції на рівні держави; - підписання наказів стосовно регулятивного впливу відносно окремих ринків чи ринкових утворень
Антимонопольний комітет	- розробка проектів законодавчих актів в сфері антимонопольного регулювання; - моніторинг та контроль конкурентної ситуації на ринках; - розробка та реалізацій санкцій стосовно порушення антимонопольного законодавства, тощо

Посилення адвокатування конкуренції закріпивши конкурентні принципи у суспільстві можна досягти за рахунок збільшення кількості суб'єктів адвокатування конкуренції, і координування їх діяльності антимонопольним відомством. Потреба збільшення кількості суб'єктів адвокатування зазначав В.Ю. Ковтун: суб'єктом адвокатування мають бути антимонопольні органи взаємодіючи при цьому з усіма іншими можливими органами влади і бізнес-асоціаціями [16].

Іншими суб'єктами адвокатування конкуренції, на погляд науковців, можна би було назвати: Міністерство культури і інформаційної політики (реалізація державної політики у сфері культури і інформаційної безпеки), органи місцевого самоврядування (реалізація повноважень по наданню безоплатної первинної правової допомоги), Міністерство економіки України (підтримка винахідництва, інновацій, розвитку торгівлі, захисту прав споживача, провадження діяльності пов'язаної з питаннями соціального діалогу) [30].

Об'єктом адвокатування конкуренції є напрямки сприяння розвитку конкуренції та регулювання антиконкурентної діяльності, яка представлена певними формами узгоджених дій. Основними об'єктами адвокатування конкуренції, яка сприяє розвитку конкурентного середовища, є наступні: забезпечення економічного зростання і конкурентоспроможності економіки, сприяння технічного прогресу, контроль за діяльністю монопольних суб'єктів, витіснення з ринку нерентабельних підприємств. Крім того, в процесі управління об'єктами сприяння розвитку економічної конкуренції визначальними є наступні умови:

- велика кількість продавців однорідної продукції;
- розвиток малого та середнього бізнесу, зацікавленість суб'єктів в підприємницькій діяльності в умовах економічної свободи і повна самостійність у комерційній діяльності господарюючого суб'єкта;
- контроль за дотриманням правового законодавства, стійких грошової та фінансової систем, стимулюючої податкової, кредитної, цінової і зовнішньоторговельної політики;
- ліквідація бар'єрів для входу на ринок нових господарюючих суб'єктів;
- запобігання монополістичної діяльності господарюючих суб'єктів;
- недопущення проявів недобросовісної конкуренції;
- забезпечення вільного доступу до інформації про товари та ціни.

Одним з головних інструментів, що обмежує конкуренцію є домовленості та угоди між учасниками ринку. Вони дозволяють суб'єктам господарювання встановлювати необгрунтовано високі ціни. Чим більше ринків, де діють учасники домовленостей, тим вище зростання цін і слабше конкуренція.

Напрямки сприяння розвитку конкуренції. Значення держави як регульованого органу, який стримує монополістичні тенденції і сприяє розвитку конкурентних відносин, полягає в створенні системи заходів щодо заохочення змагальності на ринку, яка стимулюватиме ділову активність та підтримку дотримання принципу рівних можливостей, дивитись рис 1.4.

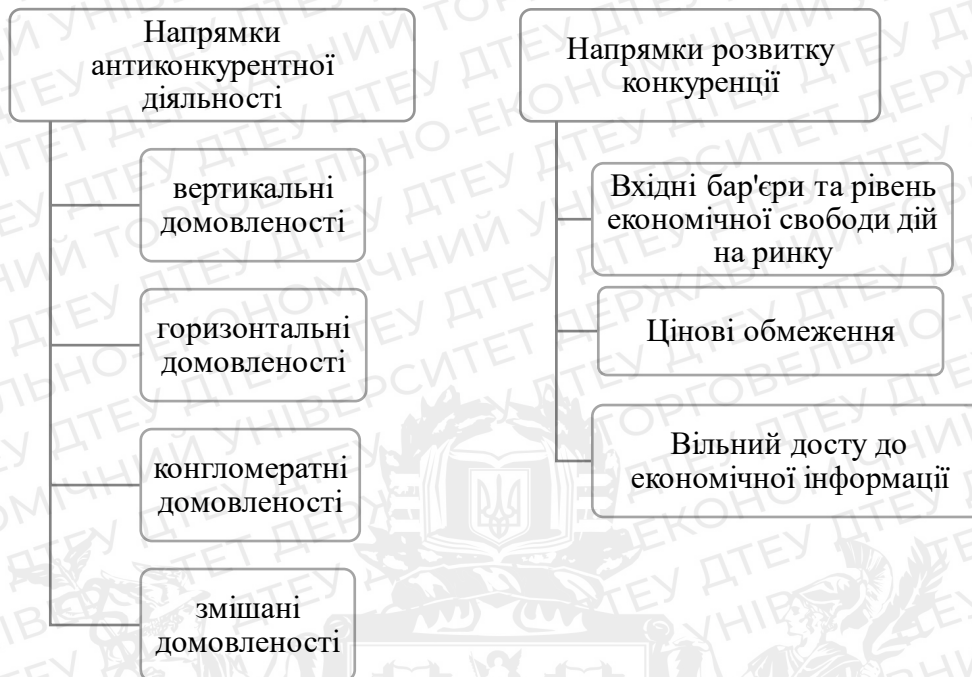

Рис 1.4 Напрямки розвитку конкуренції. Складено автором за джерелами [20]

Незважаючи на чинне законодавство в сфері регулювання економічної конкуренції, актуальною залишається проблема його дотримання та дієвості, а зокрема методологічного забезпечення реалізації конкурентної політики.

Ефективний механізм адвокатування конкуренції можливо сформувати лише через реалізацію основних сучасних пріоритетів розвитку конкурентної політики, більшість з яких є недослідженими. Тому пошук основних пріоритетних напрямків адвокатування конкуренції та визначення шляхів його досягнення дасть змогу окреслити основні орієнтири покращення методологічної основи формування конкурентної політики.

1.2. Здійснення принципів адвокатування конкуренції в підприємницькій діяльності

На нашу думку, механізм адвокатування конкуренції в Україні на сьогодні може формуватись та реалізовуватись в розрізі 5-ти основних пріоритетних напрямків, що наведені на рис. 1.5.

Рис. 1.5. Пріоритетні напрямки адвокатування конкуренції України [41]

Додатковими пріоритетами адвокатування конкуренції є заходи, спрямовані на стимулювання розвитку конкуренції в монополізованих секторах національної економіки, зокрема через рис. 1.6:

Рис 1.6. Додаткові пріоритети реалізації адвокатування конкуренції

При удосконалення аналізу галузей потрібно розглядати: виробничу спеціалізацію; споживачів та їх поведінку; комплементарні та товари субститути;

ринковий ріст; технологію виробництва та збуту; сегментацію ринку, методи маркетингу; інновації; стратегію; макроекономічне середовище.

Розширення джерел інформації за рахунок стимулювання видання довідників: за результатами досліджень ринків, які здійснюються консалтинговими фірмами; торгово-промислових палат та асоціацій; приватних та державних компаній тощо.

Сприяння встановленню низького рівня концентрації можливе за рахунок різноманітності ринкового попиту, високого рівня диференціації продукції, зниження бар'єрів входу та виходу з ринку, відсутності економії на масштабах.

Отже, при розробленні методологічних засад адвокатування конкуренції в підприємницькому середовищі, варто враховувати уточнення базових понять, що використовуються при адвокатування конкуренції, таких як «монопольне становище», «домінуюче становище»; узгодження на законодавчо-нормативному рівні використання термінів «конкурентна політика» та «антимонопольна політика»; удосконалення методичної бази роботи Антимонопольного комітету України; оптимізацію функцій та повноважень державних органів, які беруть участь у формуванні та адвокатування конкуренції; удосконалення статистичного вивчення проблем монополізації та моніторингу стану конкуренції на товарних ринках. Реалізація конкурентної політики повинна здійснюватись з врахуванням моделі «структура - поведінка - результати діяльності». Поведінка наявних фірм може впливати на майбутню структуру через інвестування в наукові дослідження та розробки, що може зменшити собівартість продукції та витіснити тим самим з ринку конкурентів. Незалежно від механізмів адвокатування конкуренції як результат діяльності очікується підвищення ефективності функціонування ринків та технічний прогрес.

Розгляд питання реалізації принципів адвокатування конкуренції в підприємницькому середовищі, слід почати з того, що сьогодні реально не закріплено правила та принципи конкуренції та адвокатування в жодному із нормативно-правових актів, так само не існує єдиного підходу до розуміння того, що

являють собою принципи та правила конкуренції, тому, відповідно, не можливе їх уніфіковане та загальноприйняте трактування. У законодавчих актах України знаходимо лише статті які містять перелік правопорушень та види відповідальності за них, існує також процесуальна проблема притягнення до відповідальності. Також у законодавстві відсутня дефініція сумлінної конкуренції. Закон використовує лише поняття «несумлінна конкуренція» та наводить перелік її проявів закріплених у спеціальному Законі, однак це не вирішення проблеми боротьби з несумлінними діями які вчиняються суб'єктами підприємницької діяльності, тим більше проблему дотримання принципів сумлінної конкуренції учасниками ринку.

При розробці процесу адвокатування конкуренції необхідно окреслити поняття принципів адвокатування конкуренції та досягнути неухильного їх дотримання, адже власне на яких має базуватись державна політика. Проаналізувавши наукові праці вітчизняних та зарубіжних дослідників, доходимо до висновків, що існує розгалужена система засад конкурентної політики яка здійснюється уповноваженими органами. До прикладу, до принципів конкурентної політики можна віднести:

- підтримка формування ефективних ринкових відносин базуючись на розвитку конкуренції та підприємництва, а також контроль за процесами концентрації;
- запобігання усуненню конкуренції державними органами, заборона надання ними державної допомоги, що дозволяє надати конкурентні переваги окремому суб'єкту ринку;
- запобігання, обмеження та зупинення монопольної діяльності, та недобросовісної конкуренції;
- застосування «розумного підходу» під час реалізації норм антимонопольного законодавства, заради ефективного функціонування ринків та конкуренції;
- законність, гласність та публічність під час діяльності антимонопольних органів [22, с. 179].

Узагальнюючи різні погляди вчених, доходимо до висновку, що за сучасних умов підприємництва, адвокатування конкуренції має базуватися на таких принципах, зображених на рис 1.7.

Рис 1.7. Принципи адвокатування конкуренції.

1. Принцип об'єктивності (упередженість). Цей принцип означає необхідність урахування розробки та реалізації основних напрямів адвокатування конкуренції всіх можливих факторів, що впливають на неї. Принцип об'єктивності дає можливість встановити єдині правила і норм поведінки, які є обов'язковими для усіх суб'єктів підприємницької діяльності.

2. Принцип системності та комплексності. Системність полягає в тому, що принципи розробки та заходи реалізації адвокатування конкуренції мусять бути взаємопов'язаними між собою та доповнювати один одного. Завдання у сфері ефективної конкурентної політики носять системний характер і вимагають комплексних заходів по щоденному контролю. Якщо адвокатування конкуренції здійснюється не комплексно, воно не дає бажаних результатів, оскільки застосовуючи одні заходи та не враховуючи інші досягаємо зниження їх ефективності.

3. Принцип транспарентності. Цей принцип полягає у тому що, адвокатування конкуренції держави має бути прозорим, тобто, забезпечувати чітко закріплені, єдині правила поведінки для суб'єктів підприємницької діяльності та спрямованими на створення рівних умов для вільного доступу до інформації стосовно стану товарних ринків. Уся діяльність антимонопольних органів мусить бути відкритою та публічною.

4. Принцип контролю. Ефективна реалізація адвокатування конкуренції неможлива без постійного контролю за протиправною діяльністю учасників ринкових відносин. Необхідним є створення системи незалежного моніторингу стану усього конкурентного середовища на усіх товарних ринках.

5. Принцип заборони. Дотримання цього принципу адвокатування конкуренції полягає у чіткому встановленні у чинному законодавстві усіх видів діяльності, що забороняються. Також цей принцип передбачає деякі заборони, зокрема: зловживання своїм монопольним (домінуючим) становищем, антиконкурентні узгоджені між собою дії та концентрацію суб'єктів підприємництва тощо.

6. Принцип превентивності. Цей принцип ґрунтується на своєчасному попередженні та запобіганні порушенням законодавства яке регулює економічну конкуренцію; сприянню суб'єктам підприємництва у прийнятті більш ефективних рішень.

7. Принцип узгодженості (єдності). Цей принцип зобов'язує узгоджувати промислову, структурну, інноваційну, інвестиційну, цінову політики із адвокатуванням конкуренції. Тобто дії державних органів мають бути узгодженими та спрямованими заради досягнення поставленої мети – забезпечення сталого економічного зростання, і в цілому, покращення добробуту громадян.

Якщо говорити про інструменти адвокатування конкуренції, найбільш точно вони були визначені Міжнародною мережею з питань конкуренції (ММК) – міжнародна інституція, яка створена для реалізації на міжнародному рівні правил та засад економічної конкуренції. Головною метою організації є співробітництво та

зближення правової бази конкурентних відомств різних країн [16]. У 2011 році ММК опублікувала перелік основних інструментів адвокатування конкуренції, дивитись рис 1.8.

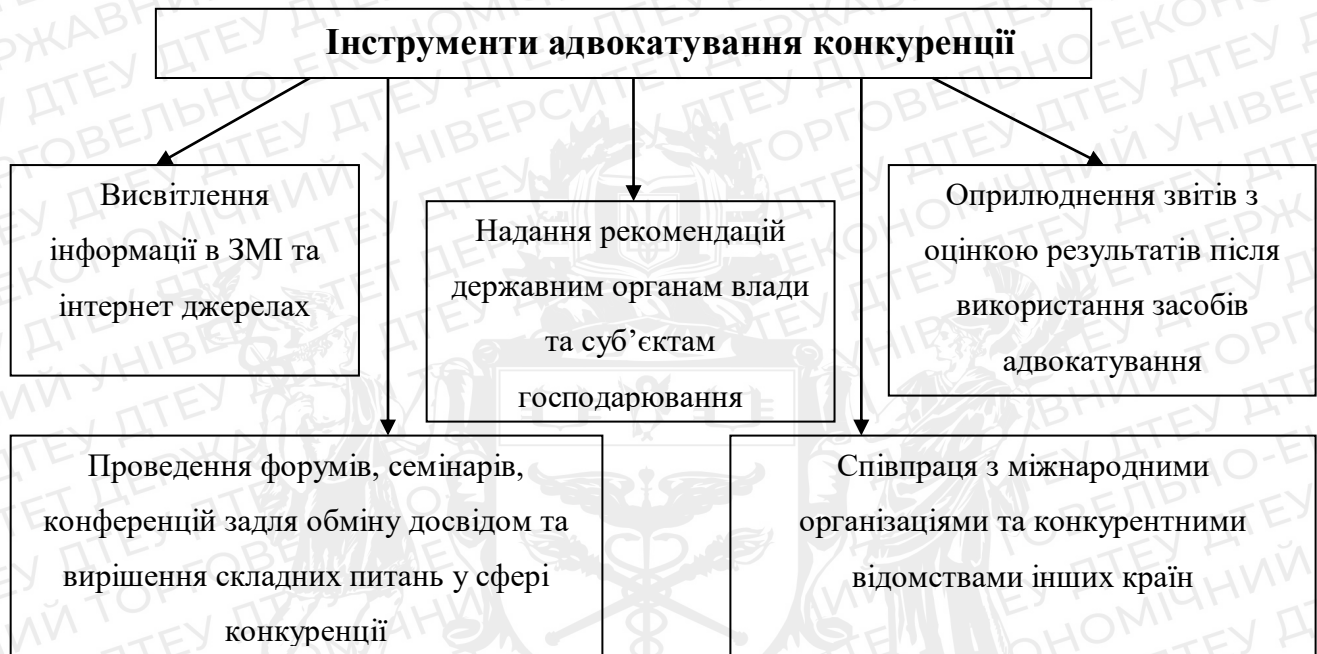

Рис 1.8 Інструменти адвокатування конкуренції. Складено автором за джерелами [41]

Адвокатування конкуренції має бути ефективним та науково обґрунтованим, тобто забезпечувати ефективний розвиток цивілізованих конкурентних процесів. Держава має стимулювати національне товарне виробництво заради сприяння економічній конкуренції. Ефективність адвокатування конкуренції визначається тими заходами держави по підтримці конкуренції, які необхідні для розвитку та модернізації національного виробництва. Ефективність, з економічної точки зору, є цільовою функцією адвокатування конкуренції, тим кінцевим наслідком її ефективної реалізації, керованим забезпеченням в національній економіці

ефективної конкуренції [34, с. 146]. Адже, забезпечення ефективного адвокатування конкуренції є рисою цивілізованої конкурентної політики.

Державне адвокатування конкуренції має бути спрямоване на посилення ефективності економіки, забезпечення свободи підприємництва та, безумовно, вільний розвиток ринкових відносин. Головним завданням є реалізація захисних формалізованих, законодавчо закріплених процедур, що не допускають (або суттєво ускладнюють) збереження тих регулюючих форм, які перешкоджають, обмежують чи усувають ефективну конкуренцію.

1.3. Міжнародний досвід адвокатування конкуренції

Для того, щоб в повному обсязі розглянути міжнародний досвід адвокатування конкуренції, необхідно звернути увагу на основні інструменти адвокатування.

Семінари і конференції - семінари можуть бути організовані як на національному, так і міжнародному рівнях, самостійно або у співпраці з іншим конкурентними відомствами, на конкретну тему/проблему, або по відношенню до слухання справи міжнародного значення. Так, японське агентство з конкуренції бере участь у міжнародних конференціях з питань законодавства і політики в області конкуренції з метою обговорення правових питань, пов'язаних з конкуренцією. Крім того, агентство має місце в різних міжнародних зустрічах та семінарах, спрямованих на розвиток конкурентного середовища в Східній Азії, а також в Азіатсько-Тихоокеанському економічному співробітництві та зустрічах на вищому рівні в галузі конкурентної політики у Східній Азії. У свою чергу, ірландське конкурентне агентство у співпраці з Інститутом міжнародних та європейських питань з березня 2011 року почали організовувати серію семінарів на тему правозастосування в області конкуренції. Мета цих семінарів полягає в аналізі впливу і необхідності суворого дотримання політики захисту конкуренції у всьому світі з метою подолання економічної кризи і заохочення зростання та інновацій [46].

Розміщення інформації у ЗМІ - для антимонопольного органу як контрольно-наглядової установи налагодження відкритого і активного діалогу зі ЗМІ – одне з найважливіших завдань у справі попередження порушень законодавства. Взаємодія зі ЗМІ носить взаємовигідний характер: ЗМІ швидко отримують об'єктивні та актуальні новини, коментарі та роз'яснення про проведені урядом заходів щодо розвитку та захисту конкуренції з перших рук, а у антимонопольного органу з'являється можливість реалізувати на практиці механізм попередження порушень антимонопольного, рекламного законодавства, законодавства у сфері розміщення замовлень і в сфері діяльності суб'єктів природних монополій. Крім того, публікації в ЗМІ нерідко є приводом для початку антимонопольних розслідувань. Наприклад, щоб постійно підтримувати інтерес ЗМІ до конкуренції, Управління з конкуренції та захисту прав споживачів Польщі (UOKiK) щорічно організовує конкурси і дає нагороди за кращі статті та інтерв'ю.

У Казахстані на щорічній основі проводиться конкурс «Конкуренція – ЗМІ». Він проводиться за чотири основні номінації: «Кращий відеоматеріал на телебаченні», «Кращий матеріал на радіо», «Краща публікація в газетах і журналах», «Кращий матеріал, розміщений на інтернет-ресурсах». Було оголошено про конкурс для представників бізнес-середовища «Кращий підприємець». Проривним проектом у пропаганді конкуренції в Казахстані є трансляція на телеканалах «Хабар» і «Казахстан» відео-роликів, які роз'яснюють основи добросовісної конкуренції.

Веб-сайти та соціальні мережі - сайт будь-якої конкурентного агентства є одним з найбільш важливих засобів для інформування та вирішення будь-якого питання зі сфери конкуренції, що виникли та (або) можуть виникнути у зацікавлених сторін. Одним з найбільш важливих його переваг є те, що він передає повідомлення безпосередньо до зацікавленої особи, при цьому допомагаючи уникнути неправильного тлумачення з боку засобів масової інформації. Наприклад, боротьба з картелями та іншими антиконкурентними угодами є одним з пріоритетних

напрямків діяльності в деяких країнах протягом останніх 6 років. Враховуючи особливу небезпеку картелів для споживачів та економіки країни в цілому, був створений спеціальний Інтернет-проект, присвячений темі боротьби з картелями. Сайт в доступній формі розповідає про те, що таке картелі, чим вони небезпечні і що може зробити громадянин для виявлення картелю. Велике значення в рамках сайту має реалізована можливість заявити про незаконні узгоджені дії і скористатися програмою звільнення від відповідальності безпосередньо через сайт. На сайті передбачений майданчик для дискусій в реальному часі зареєстрованим користувачам сайту. Також, є можливість повідомити про картельну змову [44].

Відео та інший медіа-контент - необхідно визнати, що у частині проведення громадських заходів (круглих столів, конференцій і т.д.) антимонопольні органи не такі активні, як з організацією та підтримкою свого інтернет-ресурсу. Одним з напрямків, в якому багато що було зроблено у зв'язку з захисту конкуренції є саме віртуалізована інформація. Федеральна комісія з торгівлі Америки (FTC) опублікувала на своєму веб-сайті (в частині, присвяченій батькам і вчителям) серію інтерактивних ілюстрованих діалогів, спрямованих на дітей більш старшого віку, що пояснює та ілюструє "реальне життя" застосування принципів захисту конкуренції та споживачів через "подорож через торговий центр". У відео були розглянуті наступні теми: оголошення (природа, цільові ринки, реклама, що вводять в оману, рекламні переваги); безпека (он-лайн безпека, ідентичність крадіжки, особиста інформація, захист персональних даних); моделювання шахрайства; оманливі робочі місця; лотереї та конкурси; змагання попиту та пропозиції; історія конкурентного права США; злиття та інше.

У Великобританії на відео-хостингу «YouTube» Управління сумлінної торгівлі Великобританії (OFT), опублікувало фільм під назвою «Зрозуміти закон про конкуренцію». Цей фільм доповнює письмові керівні принципи конкурентного відомства за допомогою загального уявлення питань конкуренції в ясній і зрозумілій формі.

Взаємодія з бізнесом, профспілками та державними органами влади - важливим напрямком діяльності по адвокатування конкуренції є постійний розвиток відносин з бізнесом, професійними спілками та асоціаціями, а також з державними органами та практикуючими юристами, що ґрунтуються на взаємній повазі сторін (влади та бізнесу), і має на меті вдосконалення форм взаємодії із захисту конкуренції та її стимулювання. У зв'язку з цим безперечний інтерес представляє досвід Великобританії в частині регулювання фінансових послуг. Так, завдяки Управлінню з фінансових послуг (Financial Services Authority) Великобританії була розроблена "Методика аналізу впливу рішень регулюючих органів на конкуренцію". Вона не тільки описує основні цілі та інструменти конкурентної політики держави на фінансових ринках, а й містить аналіз впливу окремих рішень органів державної влади на конкуренцію.

Комісія з питань конкуренції Сінгапуру (CCS) також зосередила свою увагу на уряді. Сформований у 2014 році Відділ політики і ринків був спрямований на активізацію взаємодії з державними органами та став гарантією участі політики уряду у впливі конкурентних стратегій на цільові ринки країни. За даними Всесвітнього економічного форуму, Сінгапур займає друге місце третій рік поспіль, завдяки високим показникам за всіма категоріями індексу глобальної конкурентоспроможності (GCI). Сінгапур - це єдина економіка, яка опинилася в топ-3 за 7 показниками з 12 категорій: Сінгапур очолює рейтинг ефективності ринку товарів і послуг, займає 2-е місце в категоріях інфраструктури, вищої освіти та професійної підготовки, ефективності ринку праці та розвитку фінансового ринку. На 3-му місці знаходяться категорії якість інститутів, охорона здоров'я і початкова освіта [47].

Необхідно також звернути увагу на міжнародний досвід адвокатування конкуренції на інноваційних ринках, та ринках, що швидко зростають.

Федеральна комісія з економічної конкуренції (ФКЕК) Мексики надала рекомендації місцевим органам влади офіційно визнавати послуги, що надаються

мережею транспортних компаній, таких як Uber і Cabify, і уникати нав'язування правил, які обмежували б їх здатність конкурувати. Департамент транспорту Мехіко діючи за рекомендаціями ФКЕК, став першим місцевим самоврядуванням в Латинській Америці, що видає специфічні регулювання, що дозволяють мережі транспортних компаній діяти в повній мірі. Інші місцеві органи послідували в своїй діяльності за Департаментом транспорту Мехіко.

Грунтуючись на результатах застосування інструментів адвокатування та правозастосування, Комісія з питань конкуренції Зімбабве співпрацювала з «Telecommunications Regulator» та Центральним банком Зімбабве для вирішення регуляторних бар'єрів в секторі телекомунікацій з метою забезпечення фінансової інтеграції. Ця ініціатива призвела до значного скорочення витрат пов'язаних з мобільними грошовими переказами, збільшуючи тим самим доступ до мобільних платіжних систем в сільських і віддалених районах.

Рада із захисту економіки Бразилії (РЗЕ) дійшли до висновку, що інтернет сервіси та додатки по груповим поїздкам (такі як додаток «BlaBlaCar») мають кілька переваг для споживачів. Ці платформи можуть бути заміником приватних автомобілів для однієї групи споживачів, а також субститутуом таксі для іншої групи. Місцеві органи влади, такі як виконавча влада міста Сан-Паулу консультувались з РЗЕ щодо регулювання цих платформ і групових поїздок на ринку індивідуальних пасажирських перевезень.

Через серію адвокативних інструментів (семінари, блоги, листи), орієнтовані на законодавців і регуляторів, Федеральна комісія з торгівлі США (ФКТ) значно підвищила увагу до ринків, що характеризуються конкурентною динамікою та інноваційністю. Адвокативні ініціативи зосереджені на інтернет платформи, нові форми конкуренції на ринку місцевих транспортних послуг. В результаті, деякі штати видали закони і нормативні акти, які в більшій мірі сприяють розвитку конкуренції.

Цікавим прикладом у сфері впровадження конкурентних принципів в публічну та промислову політику через адвокатування є досвід Польщі. Для усунення бар'єрів конкуренції на ринку ритуальних послуг, що впливають з обмежувальної і спотворюючої поведінки адміністраторів кладовищ муніципального рівня. Польське управління з питань конкуренції та захисту прав споживачів опублікувало рекомендації призначені для адміністраторів кладовищ, що пояснюють дотримання закону та принципи конкуренції. Після цього "неформального втручання" і добровільних дій адміністраторів, споживачі в даний час мають доступ до похоронних послуг пропонованих великим числом конкурентів за більш низькими цінами.

Адвокатування конкуренції через залучення громадськості і громадянського суспільства можна розглянути через такі приклади: Комісія із захисту і заохочення конкуренції Гондурасу прийняла заходи з адвокатування конкуренції аби залучити Асоціацію фармацевтів для остаточного усунення обмеження «мінімальної відстані», яке забороняло розташовувати нові фармзаклади в межах 250 метрів від вже існуючих. В результаті, спостерігається значне зняття обмежень на доступ і права власності на роздрібному фармацевтичному ринку та більший приплив інвестицій в критично важливих областях, таких як лікарні і медичні центри, де може і повинно бути посилення конкуренції.

Для висвітлення своєї значимості та основних здобутків Конкурентна комісія Гонконгу, транслювала праймтайм телепрограму з 10-ма епізодами під назвою «Конкуруйте чесно», в якій взяли участь відомі актори. Як наслідок, 64,3% респондентів сказали, що стали більш обізнаними в конкурентному законодавстві. Кількість відвідувань сайту Комісії зросла втричі. Компанії та асоціації також зробили запит на проведення семінарів з конкурентних тем. Деякі привели свою діяльність у відповідність з законом.

Для впровадження ефективного антикартельного провадження, Конкурентний орган Угорщини створив он-лайн систему «Cartel Chat» через який

зацікавлені особи можуть отримати інформацію про картелі. Також ця система створена для того, аби особи повідомляли робітників конкурентного органу про можливі картелі.

Офіційні представники Комісії з питань чесної торгівлі Японії, як частину адвокативних зусиль, провели курс лекцій у старших класах шкіл і університетах для роз'яснення антимонопольного законодавства та ролі конкурентної політики. Як результат, 91% студентів «зрозуміли» або «майже зрозуміли» лекції [39].

Отже, адвокатування конкуренції виступає способом звернути увагу широкого кола учасників ринку до існуючих обмежень конкуренції та їх причинах. По-перше, за допомогою адвокатування конкуренції здійснюється інформування учасників ринку про зміст та значення норм антимонопольного законодавства. Це в першу чергу сприяє активному використанню конкурентного законодавства суб'єктами господарювання для захисту своїх прав. А по-друге, за допомогою адвокатування конкуренції здійснюється тиражування інформації про конкретні дії антимонопольних органів по правозастосуванню законодавства та конкретних санкціях, застосованих до учасників ринку, які порушили закон в тій чи іншій мірі.

РОЗДІЛ 2 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДВОКАТУВАННЯ КОНКУРЕНЦІЇ В УКРАЇНІ

2.1. Напрямки формування проконкурентної свідомості та проконкурентного характеру економічної політики держави

Адвокатування конкуренції має доповнювати застосування примусових державних заходів в конкурентній політиці та сприяти підвищенню поінформованості серед всіх учасників ринку щодо правильного застосування законодавства у сфері конкуренції. Цей вид захисту конкуренції не дозволяє приймати законодавчі акти, норми яких не сприяють розвитку ринкових відносин.

Важливим є забезпечення максимальної прозорості в діяльності антимонопольних державних органів, що сприятиме не тільки широкому розумінню важливості сучасної конкурентної політики, але і підвищенню довіри усього суспільства до діяльності відповідних органів.

Міжнародна робоча група з відстоювання конкуренції визначає антимонопольне адвокатування як «сукупність дій антимонопольних органів, які спрямовані на посилення конкурентного середовища підприємницької діяльності конкурентним агентством з метою сприяння конкурентному середовищу для підприємницької діяльності шляхом використання необов'язкових механізмів, переважно через співпрацю з іншими уповноваженими органами та підвищення поінформованості суспільства стосовно переваг конкуренції» [40, с. 25].

Нині адвокатування конкуренції – це невід'ємна частина результативної конкурентної політики, бо дозволить відновлювати механізми ринкової економіки та виправляти економічні викривлення; позитивно впливатиме на покращення функціонування ринкових агентів та їх інноваційність; заохочуватиме учасників діяти відповідно до тих потреб ринку які сприятимуть ефективному розподілу необхідних ресурсів між ними; сприятиме зниженню цін на ринку;

стимулюватиме розвитку конкурентних ринків; забезпечуватиме лібералізації та дерегуляції економіки в країні.

Реалізуючи свою політику в сфері адвокатування конкуренції підприємницького середовища, Антимонопольним комітетом України ставляться два основні завдання: сприяння конкуренції та покращення процедури захисту прав українських споживачів. Тому, досягаючи таких цілей, Антимонопольний комітет може:

- допомагати іншим органам державної влади у виборі політики та прийняття рішень;
- надавати технічну експертизу прийнятих правових актів та розглянутих на відповідність їх законам конкуренції;
- підвищення обізнаності населення щодо розвитку конкуренції та напрямів конкурентної політики у державі, що в перспективі дозволить забезпечити більш ефективний захист прав українських споживачів.

Адвокатування конкуренції можна здійснювати різними способами в залежності від стану конкурентного середовища та усвідомлення громадськістю важливості дотримання правил та положень конкуренції, використовуючи різноманітні стратегії для доповнення правоохоронної діяльності та освіти населення з метою підвищення рівня конкурентної обізнаності та захисту споживачів.

Досягнення належного рівня конкуренції має досягатися спільними семінарами, конференціями з вирішення складних правових та політичних питань у її сфері, наданням рекомендацій заінтересованим державним органам в конкурентній політиці, публікацією інформації в ЗМІ, створенням веб-сайту, просуванням інформації в соціальних мережах, активна участь, наприклад, у міжнародних організаціях, таких як Міжнародна мережа з питань конкуренції (International Competition Network) та Організація економічного співробітництва і розвитку, в співпраці з антимонопольними органами інших країн.

Відповідно до чинного законодавства Антимонопольний комітет України уповноважений збирати, аналізувати та публікувати інформацію стосовну стану та розвитку конкуренції в країні. Основною метою такої діяльності є визначення впливу конкуренції на розвиток внутрішнього державного ринку в цілому та функціонування у ньому окремих галузевих товарних ринків. Антимонопольний комітет України також проводить регулярні громадські слухання, наукові конференції та практичні семінари, крім того, координує економічні дослідження з соціально важливих питань конкуренції та публікує статистичні звіти про результати відповідних досліджень.

Одним з найуживаніших інструментів адвокатування конкуренції є надання рекомендацій. Рекомендації - це матеріали, що мають вказівки та пропозиції для майбутніх дій компанії. Основна вимога надання рекомендацій – подальші дії компанії не повинні нашкодити конкуренції, окремим суб'єктам господарювання та споживачам. Антимонопольний комітет України може надавати рекомендації у випадках: коли вже відкрита справа про порушення антимонопольного законодавства, на стадії розгляду заяви про порушення антимонопольного законодавства та під час дослідження конкретного ринку Антимонопольним комітетом. Близько п'ятдесяти відсотків розглядів заяв закінчуються саме наданням рекомендацій, адже цей інструмент дозволяє швидко ліквідувати ознаки порушення, а також не створювати тиск на підприємців, це зумовлено тим фактом, що рекомендації не оскаржуються в суді. За останні чотири роки помітна чітка тенденція до збільшення кількості наданих рекомендацій, це зображено на рис. 2.1.

У 2021 році кількість наданих рекомендацій знизилась, на нашу думку, причиною цього слугувала дієвість проведеної роботи по втіленню адвокатування конкуренції, підприємства дослуховуються до наданих рекомендацій, як наслідок суттєве збільшення економічного ефекту, дивитись в додатку Б.

Рис 2.1. Динаміка наданих рекомендацій Антимонопольним комітетом України. Складено автором за джерелами [9,10,11,12,13]

Як приклад ефективності наданих рекомендацій можна розглянути ситуацію, яка склалась у 2020 році на ринку постачання природного газу. До Антимонопольного комітету України надійшло багато скарг про створення перешкод під час заміни споживачами постачальника природного газу. Компанії створювали перешкоди у реалізації права на вільний вибір постачальника, утримуючи свої лідируючі позиції на ринку, таким чином, перешкоджаючи добросовісній конкуренції [12, с.29].

З метою врегулювання цієї ситуації, Комітет надав рекомендації постачальникам обов'язкові для розгляду, в яких було зазначено утриматись від неправомірних дій, аби вони не призвели до спотворення конкуренції на ринку постачання природного газу. Так як підставою для здійснення порушень постачальниками можуть слугувати прогалини в нормативно-правових актах та недієвий контроль за наданням послуг, Антимонопольний комітет додатково надав рекомендації для ТОВ «Оператор газотранспортної системи України» та для

Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. «На виконання зазначених рекомендацій постачальники природного газу повідомили Комітет, що рекомендації враховано та вживаються заходи щодо недопущення обмеження, усунення чи спотворення конкуренції на ринку»[12, с. 29]. Виконання рекомендацій призвело до зменшення нарахувань на послуги постачання гарячої води та опалення майже на сімсот мільйонів гривень [12, с.29].

У 2020 році АМКУ розпочав активно досліджувати ринок нафтопродуктів, в результаті, було виявлено спотворене ціноутворення на дизельне паливо та високооктановий бензин. Рівень роздрібних цін не має чіткого співвідношення з факторами, які впливають на утворення ціни. Комітет надав рекомендації обов'язкові для розгляду учасникам ринку. Також, Комітет провів низку зустрічей з представниками учасників ринку, де було висвітлено проблематику ціноутворення. Представники АЗС взяли до уваги висновки АМКУ про наявні можливості зниження цін на паливо. Як наслідок, уже в наступному місяці роздрібні ціни на дизельне паливо та високооктановий бензин були знижені [12, с. 25].

Такі дії з адвокатування конкуренції досить поширені в міжнародній практиці. До прикладу, Федеральна торгова комісія США (FTC) широко використовує інформацію яка стосується конкурентного середовища заради координації теоретичних досліджень і розробки галузевої конкурентної політики, яка допомагає швидко реагувати на зміну ринкових умов. Ця діяльність FTC у поєднанні з досвідом Комісії по питаннях конкуренції дозволяє краще розуміти ділову практики та прогнозувати її економічний вплив на конкуренцію, що охоплює не лише підприємців, а й правове середовище, впливати на прийняття рішень виконавчою та судовою владою, органами, міністерствами закордонних справ та урядовими керівниками і політиками на національному та місцевому рівнях. Цікавим, є той факт, що саме FTC надає коментарі щодо політики яка стосується адвокатування конкуренції федеральних урядів і урядів штатів, якими захищаються інтереси

споживача. Комісія надає роз'яснення щодо допомоги судам у справах про конкуренцію та захист прав споживача [43].

Захист прав споживача є найважливішим аспектом адвокатування конкуренції, оскільки він зачіпає інтереси практично всіх громадян в країні, а також привертає увагу усього суспільства до питань конкуренції. Основними напрямками діяльності в цій сфері є створення положень про адвокатування, навчання, відповідні дослідження та поширення їх результатів серед громадськості.

На нашу думку, досить успішною є стратегія по залученню Антимонопольним комітетом України міжнародних колег для розробки стратегій політики у сфері адвокатування конкуренції, організації спільних спеціалізованих конференцій та семінарів, під час яких теоретики та експерти-практики мають можливість виявляти та обговорювати актуальні проблеми конкуренції та захист прав споживача. Завдяки таким заходам, якщо їх обговорювати в засобах масової інформації та соцмережах, можливо суттєво вплинути на бізнес-середовище, політиків та споживачів, пояснити суспільству важливу роль антимонопольного законодавства, необхідні зобов'язання підприємців, що впливають із нього, створити культуру конкуренції в українському суспільстві.

АМКУ приймає участь в багатьох міжнародних програмах. На нашу думку, одна з найновітніших це «Підтримка Антимонопольного комітету України в подальшому наближенні законодавства, процедур та правозастосування до практик ЄС у сфері антитрасту та контролю за концентраціями», програма реалізується з 25 травня 2020 року до 24 травня 2022 року. Партнерами проекту «Twinning» є: Рада з конкуренції Румунії, Рада з конкуренції Литви, Федеральне міністерство економіки та енергетики та конкурентне відомство Німеччини, які будуть приймати участь у покращенні конкурентного законодавства України, вдосконаленні розслідувань справ. Метою проекту є впровадження європейських стандартів та новітніх практик у роботу Комітету [12 с. 173].

На нашу думку, конкурентна політика, яка спрямовується на захист прав усіх споживачів, мусить охоплювати всі зацікавлені сторони, включаючи органи державної влади, галузеві асоціації та компанії, громадські організації які займаються захистом прав споживачів. Лише за такої тісної співпраці ми можемо розробляти та впроваджувати стандарти, які відповідають сучасним вимогам та економічним викликам, що стоять сьогодні перед Україною.

Коли йдеться про ефективність адвокатування конкуренції, насамперед, варто оцінити ефективність витрачання на неї бюджетних коштів антимонопольним відомством. У рамках огляду діяльності антимонопольних установ розвинених країн, фінансування адвокатування конкуренції здійснюється, як правило, за програмно-цільовим методом. Власне тому, важливо чітко визначити напрямки діяльності стосовно адвокатування конкуренції, встановлювати проміжні та кінцеві результати запланованої діяльності, які відповідали б критеріям вимірюваності, соціальної значущості та не створювали б відчуття маніпуляції заради приватних інтересів.

З огляду на це, оцінка адвокатування конкуренції можлива:

- очікувана – вплив адвокатування конкуренції оцінюється до того, як будуть відомі її результати;
- фактична (отримана) – вимірює вплив дії після того, як дізналися її результат.

Починаючи оцінку зусиль адвокатування конкуренції, корисно вирішити, які цілі оцінки та визначити ефективну методологію для вимірювання результатів адвокатування конкуренції. Практика показує, що органи які займаються конкурентною політикою можуть використовувати різноманітні інструменти для оцінки ефективності адвокатування конкуренції. Деякі з них:

- дослідження цільової групи адвокатування конкуренції – чиновників, бізнесменів чи споживачів;
- опитування громадської думки;
- затвердження або оцінка незалежними експертами;

- визначення кількості законодавчих пропозицій щодо адвокатування конкуренції;
- повне висвітлення в ЗМІ та онлайн-презентації.

У національній програмі розвитку конкуренції на 2014-2024 рр. питання інформування громадськості про необхідність захисту конкуренції постає поверхово. Зазначається, що одним із методів вирішення проблеми низького рівня конкуренції є залучення інститутів громадянського суспільства до розробки та реалізації антимонопольної та конкурентної політики. Однак, поряд із загальними положеннями, безпосередньо пов'язаними з поняттям відстоювання конкуренції, необхідно було б розробити та затвердити нормативно-правовий акт як доповнення до існуючого порядку, який би поступово визначав основні заходи із зазначенням термінів їх виконання, які б допомогли досягти цих цілей.

Щорічно Антимонопольний комітет України освітлює заплановані пріоритети діяльності на наступний рік. На нашу думку, в «пріоритетах» досить мало приділяється уваги адвокатуванню. Так, в звітах за 2020 та 2021 рік, дотичними до адвокатування конкуренції були такі пункти: «Адвокатування та/або виявлення й припинення порушень конкурентного законодавства у сферах діяльності морських портів та вантажних залізничних перевезень; адвокатування конкуренції на ринках лікарських засобів; адвокатування конкуренції та/або виявлення і припинення порушень конкурентного законодавства на ринках зв'язку та телекомунікацій» у 2020 році [12 с. 176-177].

«Адвокатування та/або виявлення й припинення порушень конкурентного законодавства на ринках електричної енергії та природного газу; адвокатування та/або виявлення й припинення порушень конкурентного законодавства у сферах діяльності морських портів та вантажних залізничних перевезень; адвокатування та/або виявлення й припинення порушень конкурентного законодавства на ринках банківських та фінансових послуг» у 2021 році [13 с. 160-161]. Комітету обов'язково потрібно включати до «пріоритетів» міжнародне співробітництво, поширення

інформації про свою діяльність та поширення інформації про принципи добросовісної конкуренції суб'єктам господарювання та споживачам.

Серед основних заходів щодо посилення та розвитку адвокатування конкуренції: систематичні круглі столи за участю керівництва компаній різних сфер та компетентних органів для обговорення основних проблем конкуренції та можливих шляхів вирішення існуючих проблем; систематичне видання та поширення серед суб'єктів господарювання та населення інструкцій, які допоможуть краще зрозуміти принципи чинного конкурентного законодавства, а також систематизують набуті знання щодо здійснення фінансово-підприємництва в умовах конкуренції; постійне інформування учасників ринку про можливі санкції у разі недотримання конкурентного законодавства з роз'ясненням негативного впливу протиправної діяльності на розвиток вітчизняної економіки; демонстрація на прикладі розвинених країн практичного значення позитивного впливу конкуренції на добробут населення; регулярне оновлення інформації на веб-сайті Антимонопольного комітету України; забезпечення зворотного зв'язку з представниками керівництва бізнес-структур, вміння своєчасно реагувати на їхні запити щодо роз'яснень, а за потреби надавати консультації.

2.2. Вдосконалення нормативно-правової та інституційно-правової бази адвокатування конкуренції в підприємницькій діяльності

Немає жодної країни світу, у якій в умовах ринкової економіки, закономірним результатом функціонування є формування монополій, та відсутність конкуренції. Протидіяти таким економічним результатам можна лише засобами державного публічно-правового регулювання, тому підвищення їхньої дієвості – основна функція державної антимонопольної політики, а також конкуренції як загального явища. Дослідивши розвиток конкурентних відносин протягом останніх років доходимо до висновку, що необхідно спрямовувати зусилля на усунення негативних тенденцій які призводять до знищення самої конкуренції та посилюють ринкову

владу потужних монопольних структур, котрі, зловживаючи цією владою, завдають істотної шкоди споживачам та дрібним підприємцям, враховуючи при цьому всі ризики у потрібних умовах. напрямів. Це зумовлює необхідність узгодження конкурентної політики держави з економічними реаліями та впровадження у практику підприємництва норм та правил, що відповідатимуть критеріям ефективної конкуренції.

Рис 2.2 Групи факторів формування конкурентного середовища

Виділяють три групи факторів формування конкурентного середовища (рис 2.2):

- 1) ринкові, такі як вплив потенційних конкурентів, покупців, постачальників, товарів-замінників, ситуації у галузі тощо;
- 2) соціально-економічні, а саме рівень і якість життя, грошові доходи та витрати населення, рівень економічної активності, зайнятість та безробіття та ін;
- 3) політичні: зовнішньополітична ситуація, антимонопольна політика держави, політика держави на міжнародних рівнях [26, с. 24].

Забезпечення ефективності конкурентного механізму в ринковій економіці зазвичай залежить від наявності конкурентних відносин між суб'єктами підприємництва конкурентних ринках. Варто зазначити, що головною метою регулювання конкурентних відносин є захист стимулюючого потенціалу внутрішнього конкурентного середовища, спрямованого на максимально повне задоволення потреб населення.

Тому, завданням держави є не тільки створення умов для розвитку добросовісної конкуренції, а й забезпечення якості конкурентних відносин, які відповідають критеріям досягнення цілей конкурентної політики, таким як створення нових підприємств, збільшення доходів до державного та місцевих бюджетів, сплата податків новоствореними суб'єктами підприємництва, можливості підприємців та суспільства; правова політика держави у сфері захисту конкуренції, надання послуг з управління якістю безкоштовно або за розумною ціною, обмеження монополізованих ринків, обмеження чи запобігання дискримінації підприємців з боку виконавчої влади [24].

Як зазначає Д. В. Задихайло, з боку держави інституалізація відповідної нормотворчої діяльності часто носить стихійний чи формальний характер. При прийнятті концепцій програм розвитку не враховуються дійсний стан ринку, обставини та реалії сьогодення, умови глобалізації, вплив на владу з боку олігархічних структур тощо. Конкурентну політику не можна розглядати ізольовано, тобто у відриві від інших напрямів економічної політики держави [8, с. 6]. Йдеться про те, що напрями економічної політики держави мають чітко проводитися при взаємодії та взаємоузгодженості конкурентної політики із зовнішньоекономічною, та промисловою.

Для повноти розгляду питання додамо, що актуальним у сучасних умовах є не просто впровадження і дотримання правил конкуренції, а й подальше підтримання рівня конкуренції, враховуючи інтереси захисту національного товаровиробника. Як зазначає В. Геєць, вдале регулювання конкурентних відносин та підвищення рівня конкурентності всередині країни призведе до підвищення рентабельності й ефективності галузей економіки, що стають конкурентоспроможними на світових ринках [4].

На нашу думку, регулювання конкурентних відносин має включати як антимонопольне регулювання, так і захист від проявів недобросовісної конкуренції, при цьому хоча предмет регулювання і захисту цих двох інститутів різний, завдання

в них спільні, а саме забезпечення захисту конкуренції. Нормальне функціонування ринкової економіки на основі чесних методів конкурентної боротьби передбачає регулювання цих інститутів у сукупності та спільності, що стає важливим ще й тому, що одна категорія нерозривно пов'язана з іншою та досягається завдяки їй. Наприклад, монопольне становище може бути результатом недобросовісної конкуренції чи, навпаки, монополіст, враховуючи власне становище, може активно використовувати недобросовісні способи господарської діяльності стосовно іншим суб'єктам. Звичайно, все це вимагає системного підходу до регулювання, узгодження компетенцій та функцій АМКУ з контролю за антимонопольною практикою та проявами несумлінної конкуренції, не оминаючи при цьому впорядкування та систематизацію норм конкурентного законодавства. Крім того, слід пам'ятати, що успіх на етапі реалізації безпосередньо залежить від формування та визначення змісту конкурентної політики, складовими якої є функції, форми, цілі, напрямки, завдання, а також механізми проведення конкурентної політики держави.

Враховуючи зазначене, ймовірно, Ю. Ясько наполягає на тому, що, визначаючи сутність конкурентної політики, слід виходити з того, що процеси розробки конкурентної політики та її реалізації, тобто прийняття конкретних рішень, застосування механізмів, інструментів та засобів конкурентної політики мають розмежовуватися [38, с. 25].

Не можна обійти завдання АМКУ яке полягає у проведенні моніторингу державної допомоги яка надається суб'єктам підприємництва та здійснення контролюючих заходів за допустимістю виділеної допомоги для конкуренції.

Зауважимо, що законом передбачено надання допомоги із державних або місцевих бюджетних коштів суб'єктам підприємництва, які займаються дослідженнями та розробками. Для зміцнення інноваційної ефективності на ринку таким підприємствам дозволено надавати допомогу шляхом запровадження податкових пільг, гарантій позики та інших фінансових та адміністративних інструментів. Крім того, сьогодні і сам механізм надання державної допомоги, який,

до речі, зараз модернізується, потребує вдосконалення як з позицій реалізації та контролю за його застосуванням, так і щодо виділення коштів державою в рамках бюджетного процесу.

Наразі, на ринках України можна виділити такі види конкурентної поведінки: традиційна поведінка (характерна розвинутій економіці); змагання за отримання додаткових пільг від держави; ухилення від зобов'язань (несплата податків), з розрахунком на їх списання; виробництво у тіньовому секторі; використання незареєстрованих ресурсів (наприклад, робочої сили). Переважна більшість видів поведінки є недобросовісною, це зумовлено довготривалою відсутністю діалогу між владою та підприємцями. Як наслідок, більшість українських підприємств не є конкурентоспроможними на зовнішньому ринку, а інколи навіть на внутрішньому.

На нашу думку, в Україні низький рівень конкурентної культури, це досить серйозна проблема, адже конкурентна культура забезпечує більшу зацікавленість споживачів до пошуку кращих товарів та виробників, а самих виробників стимулює удосконалювати свою діяльність з дотриманням конкурентних та етичних норм.

Також, в Україні існує проблема нерівності в сферах оподаткування, привілеїв з боку місцевої влади та держави, пільг стосовно користування земельними ділянками та інфраструктурою. Виробники не можуть застосовувати нормативно-правові інструменти для вирішення своїх проблем, вони віддалені від впливу на економічну політику. Як наслідок, зростає кількість антиконкурентних дій, що знижує ефективність конкуренції та можливість конкурентного розвитку.

Можна підсумувати, що перехід до конкурентного ринкового середовища, не змінив суттєво рівень життя населення. Основною причиною є те, що більшість реформ незавершені, та існує певна непрозорість між державою та бізнесом. Завданням держави, для покращення ситуації, є чітке формулювання параметрів конкурентного середовища, тобто визначити головні орієнтири та забезпечити стабільність у сферах грошової, пільгової, інвестиційної, кредитної політики.

Підприємці ж повинні виходити з тіньового сектору та відкривати свої справжні грошові потоки.

У Господарському кодексі України не висвітлюються функції держави щодо формування та нагляду за станом конкурентного середовища, тобто контроль здійснюється лише додержанням законодавства. Постає проблема визначення терміну конкурентної політики та розуміння, який саме державний орган та яким чином відповідає за її реалізацію. В Господарському кодексі України визначається термін «антимонопольно-конкурентна політика», тоді як в Законі України «Про Антимонопольний комітет України» фігурує термін «конкурентна політика», в законі визначені завдання АМКУ, основним з них є прийняття участі у формуванні та реалізації конкурентної політики, але питання контролю висвітлено не було. Задля виправлення такої ситуації, потрібно чітко визначити на законодавчому рівні дефініцію, принципи, функції держави та контролюючий орган конкурентної політики [6],[27].

Адвокатування конкуренції є складовою конкурентної політики, але законодавчого закріплення не має. Це дуже серйозне питання, адже в сучасних умовах, формування конкурентного середовища без адвокатування неефективне. Необхідно визначити поняття «адвокатування конкуренції», функції, принципи реалізації на законодавчому рівні, а також визначити відповідний орган, наділити його спеціалізованими функціями, який буде відповідальний за здійснення адвокатування.

Таким чином, аналізуючи стан ринкових відносин та законодавчої бази у сфері конкурентних відносин, стає зрозумілим, що вкрай важливим є нормативне врегулювання всіх аспектів діяльності та впровадження більш дієвих механізмів, ніж існуючі сьогодні.

Ми пропонуємо такі рекомендації для покращення регулювання конкуренції:

- вдосконалення нормативно-правової бази регулювання конкуренції, в аспектах визначення принципів, цілей, завдань, інструментів, виконання. Всі

нормативно-правові акти повинні бути зрозумілими та прозорими, задля обмеження корупції;

- розроблення довгострокової стратегії розвитку добросовісної конкуренції, яка не буде залежати від змін представників влади;
- посилення здійснення адвокатування конкуренції, та пропаганди конкурентної культури;
- посилення контролю за здійсненням антимонопольного законодавства;
- збільшення штрафів за антимонопольну діяльність та впровадити посилену кримінальну відповідальність для підприємців, які порушили антимонопольне законодавство;

На нашу думку, адвокатування конкуренції в підприємницькому середовищі має здійснюватись не лише державними органами, а й суб'єктами господарювання та громадськими організаціями. На сьогоднішній день, система регулювання конкурентних відносин об'єднаннями підприємців або громадськими об'єднаннями дуже слабка. Потрібно усвідомлювати, що поширення саморегулювних організацій, буде сприяти розумінню та співпраці між державою, споживачами та підприємцями. Доцільно залучати соціальні та культурні інститути для підтримки конкурентної політики, наприклад, ЗМІ, для поширення соціальної реклами про переваги проведення чесної конкурентної боротьби. Самі підприємці можуть допомагати в поширенні пропаганди добросовісної конкуренції, як приклад, державне замовлення брошур в приватних друкарнях або залучення копірайтерів для зацікавлення інформацією. Ефективним засобом для посилення конкурентної культури населення може стати поширення в університетах України дисципліни «Конкурентна політика», а також проведення семінарів на тематику переваг добросовісної конкуренції в школах.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Проведені в випускній кваліфікаційній роботі дослідження теоретичних та практичних аспектів адвокатування конкуренції в підприємницькій діяльності дозволили зробити наступні висновки:

1. Адвокатування конкуренції вважають важливим механізмом протидії поширенню порушень положень про захист конкуренції, розвитку конкурентної свідомості учасників ринку та боротьби з асиметрією інформації на ринку. Адвокатування конкуренції в підприємницькому середовищі повинно одночасно охоплювати всі напрямки конкурентної політики, оскільки тільки так можливо розробити стратегію підтримки конкуренції, метою якої є створення системи, завдяки якій держава, суб'єкти господарювання та споживачі будуть врівноважувати один одного, діючи як запобіжники від антиконкурентної діяльності розуміючи при цьому сутність конкуренції, а також правосуб'єктність їх учасників.

2. Конкурентна політика, яка будується виключно на примусових механізмах, виключно шляхом виявлення та боротьби з порушеннями конкурентного законодавства з боку суб'єктів господарської діяльності, на сьогодні є неефективною та досить витратною. Саме тому в усіх розвинених країнах, і в країнах з посттрансформаційною економікою відбувається процес впровадження механізмів та різних інструментів адвокатування конкуренції на практиці конкуруючими відомствами. Метою адвокатування конкуренції вважають створення такої ефективної системи інформування усіх учасників ринку стосовно можливості використання законодавства, що захищає економічну конкуренцію, з метою дотримання їх прав, створення правоохоронних органів у цій сфері, максимальне розширення сфери конкурентної політики, підвищення інтересу наукової та освітньої спільноти до наукової конкуренції, залучення учасників ринку до антимонопольної діяльності.

3. Розробка та реалізація конкурентної політики мусить перебувати у центрі уваги державних органів, які займаються врегулюванням соціально-економічного розвитку країни. Але беззаперечним є той факт, що створення та розвиток результативного конкурентного середовища має бути пріоритетним у діяльності не лише Антимонопольного комітету, міністерств і відомств які безпосередньо відповідають за економічну сферу, але і інших центральних та місцевих державних органів. У рамках конкурентної політики необхідно забезпечувати ефективний зв'язок між усіма органами державної влади до відання яких відносяться питання конкуренції та тими органами державної влади, які безпосередньо здійснюють необхідне регулювання у різних секторах нашої економіки.

4. Законодавча база конкурентної політики зараз досить невизначена та потребує корегування. Потрібно чітко закріпити визначення та інструменти, що стосуються цієї сфери, законодавчо закріпити органи, які б здійснювали адвокатування конкуренції, розробити довгострокову стратегію реалізації адвокатування. Доцільно також посилити адміністративні та кримінальні покарання за недотримання антимонопольного законодавства, сприяти залученню громадських інститутів до висвітлення переваг добросовісної конкуренції.

Враховуючи вищезазначене, для сприяння розвитку та захисту конкуренції на вітчизняному ринку товарів та послуг, варто комплексно поєднати державний контроль компетентними органами за недопущенням порушень законодавства стосовно захисту в сфері конкуренції з заходами, які спрямовані на адвокатування конкуренції, та на підвищення рівня загальної конкурентної культури нашого суспільства та залучення необхідних інститутів громадськості до активної діяльності заради формування та реалізації ефективної конкурентної політики держави. Спираючись на досвід розвинених країн світу який стосується адвокатування конкуренції, варто, з огляду на його відповідність усім сучасним реаліям розвитку світової економіки, посилити наявні практичні кроки по застосуванню даної практики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Садюк А.В. Адвокатування конкуренції для підприємств. *Вісник харківського національного університету імені В. Н. КАРАЗІНА*. Серія «Економічна», випуск 9, 2016.
2. Бакалінська О. О. Правове забезпечення добросовісної конкуренції в Україні: проблеми теорії і практики. *Національна академія правових наук України. Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка ф. Г. Бурчака*. Київ – 2015.
3. Верещагіна О. С. Господарсько-правове забезпечення антимонопольно-конкуренційної політики в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 / *Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого*. Харків, 2014. 20 с.
4. Геєць В. М. . Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобалізаційних викликів : монографія. Ч. 1. 2008. 389 с. URL: <https://textbooks.studio/natsionalnaya-ekonomika-uchebnik/zakonodavchiyazhistekonomichnoji>.
(дата звернення: 02.03.2022)
5. Герасименко А. Конкуренційна політика: економічний зміст та напрями вдосконалення. *Стратегія розвитку України*. 2014. с. 27–33.
6. Господарський кодекс України: Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
7. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.03.2022).
8. Задихайло Д. Д. Функції уряду України в економічній сфері: модернізація конституційно-правового забезпечення. Харків : Юрайт, 2019. 112 с.
9. Звіт Антимонопольного комітету України за 2017 рік. URL: https://amcu.gov.ua/storage/app/sites/1/Docs/zvity/2017/AMCU_2017.pdf (дата звернення: 07.11.2021)

10. Звіт Антимонопольного комітету України за 2018 рік. URL: https://amcu.gov.ua/storage/app/sites/1/Docs/zvity/2018/AMCU_2018.pdf (дата звернення: 07.11.2021)
11. Звіт Антимонопольного комітету України за 2019 рік. URL: <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5e7/b2b/61d/5e7b2b61dcf08200345915.pdf> (дата звернення: 07.11.2021)
12. Звіт Антимонопольного комітету України за 2020 рік. URL: <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/605/4a0/e26/6054a0e268fc0702551413.pdf> (дата звернення: 07.11.2021)
13. Звіт Антимонопольного комітету України за 2021 рік. URL: <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/627/ccb/c10/627ccbc10ef3d640199715.pdf> (дата звернення: 15.05.2022)
14. Клименко, В. Розвиток адвокатування конкуренції в умовах інформаційної економіки / А. Лозова, В. Клименко // *Вчені записки університету «КРОК». Серія: Економіка.* – 2013. – Вип. 34. – С. 71-78.
15. Ковальчук Н. О., Ліщинський Р. М. . Розвиток конкуренції в умовах глобалізації. URL: http://www.rusnauka.com/8_NIT_2008/Tethis/Economics/28188.doc.htm. (дата звернення: 18.03.2022)
16. Ковтун В.Ю. Адвокатування конкуренції в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Вип. 42. С. 128–133. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2020/42-2020/25.pdf> (дата звернення: 18.01.2022).
17. Куліш Л. П. Конкурентна політика у системі інструментів державного регулювання економіки. *Економіка та держава.* 2019. № 1. С. 126–131.
18. Лагутін В. Конкурентна політика держави: механізм реалізації. *Вісник КНТЕУ.* 2016. С. 22–37. URL: <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2016/04/3.pdf> (дата звернення: 09.11.2021).

19. Лагутін В.Д. Конкуренція і конкурентна політика: категорії та поняття / В.Д. Лагутін, О.О. Бакалінська, О.В.Вертелева та ін.; за заг. ред. В.Д.Лагутіна. – К.:Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 320с
20. Лагутін В.Д., Головка Л.С., Крегул Ю.І. Антимонопольна діяльність. – К. : КНТЕУ, 2008. – 580 с.
21. Лебьодкін К. С. Державна підтримка суб'єктів підприємництва малого бізнесу. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. Серія: Економічна теорія та право: зб. наук. пр. 2016. № 2 (25). С. 183–194.
22. Масько А. Інститут державної влади в системі конкурентних відносин: автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.01.Київ, 2020. 23 с.
23. Михальчишин Н.Л. Адвокатування конкуренції: сутність та особливості мотивації. *Економіка та управління національним господарством*. Вип. 68. С. 25-30. 2021 р.
24. Нараєвська І. С. Формування механізмів антимонопольної політики держави: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Акад. муніцип. упр. Київ, 2010. 20 с.
25. Офіційний сайт Антимонопольного комітету України. URL: [http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=130996 &schema=main](http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=130996&schema=main) (дата звернення: 23.10.2022).
26. Пекін А. Економічна безпека підприємств як економіко-правова категорія. *Науковий вісник «Економіст»*. 2007. № 8. С. 23–26.
27. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 р. № 3360-ХІІ. Дата оновлення: 23.09.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text>(дата звернення: 23.10.2021)
28. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 груд. 2015 р. № 922-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 9. Ст. 89.
29. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI. *Відомості Верховної Ради*

України. 2013. № 3. Ст. 23. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>. (дата звернення: 21.03.2022)

30. Про соціальний діалог в Україні : Закон України від 23.12.2010 № 2862-VI/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-17#Text>(дата звернення: 02.03.2022).

31. Филюк Г. Конкурентна культура в системі заходів конкурентної політики. Економічна теорія. 2011. С. 46–58. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/28468/04-Fyliuk.pdf?sequence=1> (дата звернення: 07.03.2022).

32. Филюк, Г. Адвокатування конкуренції як складова конкурентної політики / Конкуренція. *Вісник Антимонопольного комітету України*. – № 1. – 2011. – С. 38-43

33. Швидка Т.І. Економічна конкуренція: сучасний стан законодавчого забезпечення та перспективи його модернізації. Монографія, Харків «Право» 2020

34. Шостак О., Михальчишин Н.Л. Проблеми адвокатування конкуренції в Україні. *77-ма Студентська науково-технічна конференція : збірник тез доповідей*, 7 листопада 2019 року, Львів. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. С. 115–116.

35. Щербакова Т. Модифікація конкурентної політики за умови трансформації економічних відносин. *Економіка України*. 2016. № 4 (645). С. 45–56.

36. Уманців Ю.М., Дуцька А.С. Конкурентна політика у системі чинників активізації економічного розвитку. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. №1/2014. Серія «Економічні науки» с. 29-37.

37. Уманців Ю.М., Золіна Д.О. Конкурентна політика держави за умов глобальних трансформацій. *Науковий вісник Ужгородського Університету*. 2020 р, с. 52-61.

38. Ясько Ю. Формування державної конкурентної політики в Україні. *Вісник КНТЕУ*. 2013. № 4. С. 24–36. URL: <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2013/04/3.pdf>. (дата звернення: 26.01.2022)

39. 2015-2016 COMPETITION ADVOCACY CONTEST: WINNERS AND HONORABLE MENTIONS. URL: <http://www.worldbank.org/en/events/2015/10/30/the-2015---2016-competition-advocacy-contest-how-to-build-a-culture-of-competition-for-private-sector-development-and-economic-growth#5>(дата звернення: 02.03.2022)
40. AdvocacyandCompetitionpolicy. InternationalCompetitionNetwork / ReportpreparedbytheAdvocacyWorkingGroup. ICN'sConference: Italy. – 2002. – С. 115.(дата звернення: 05.02.2022)
41. AdvocacyToolkitPart I: Advocacyprocessandtools/ICN advocacyworkinggroup – 10th Annual Conferenceofthe ICN, Hague, May 2011 URL: https://www.internationalcompetitionnetwork.org/wp-content/uploads/2018/09/AWG_Toolkit1.pdf(дата звернення: 02.11.2021)
42. Clark, J.M. (1940), Towards a ConceptofWorkableCompetition. AmericanEconomicReview. vol. 30, pp. 241-256.
43. James с. Cooperpaul а. Pautlertodd j. Zywicki.TheoryandpracticeofcompetitionadvocacyattheFTC. Antitrust Law JournalVol. 72, No. 3 (2005), pp. 1091-1112
44. Knowledgeand Human-Resource ManagementbyRussia: IntergovernmentalGroupofExpertsonCompetitionLawandPolicy, Geneva, 2012. Електронний ресурс].Режим доступу: http://unctad.org/meetings/en/Contribution/ciclp2012_RT_HRKM_Russia_rus.pdf(дата звернення: 23.02.2022)
45. Stucke M.E. Bettercompetitionadvocacy. St. John'sLawReview. 2008. Vol. 82. No. 3. P. 951–1036.
46. UNCTAD, GuidelinesforImplementingCompetitionAdvocacy, SofiaCompetitionForum, 2013. Електронний ресурс. Режим доступу: http://unctad.org/meetings/en/Contribution/ccpb_SCF_AdvocacyGuidelines_en.pdf(дата звернення: 28.03.2022)

47. WEF, TheGlobalCompetitivenessReport,2014–2015. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf(дата звернення: 06.04.2022).

ДОДАТКИ

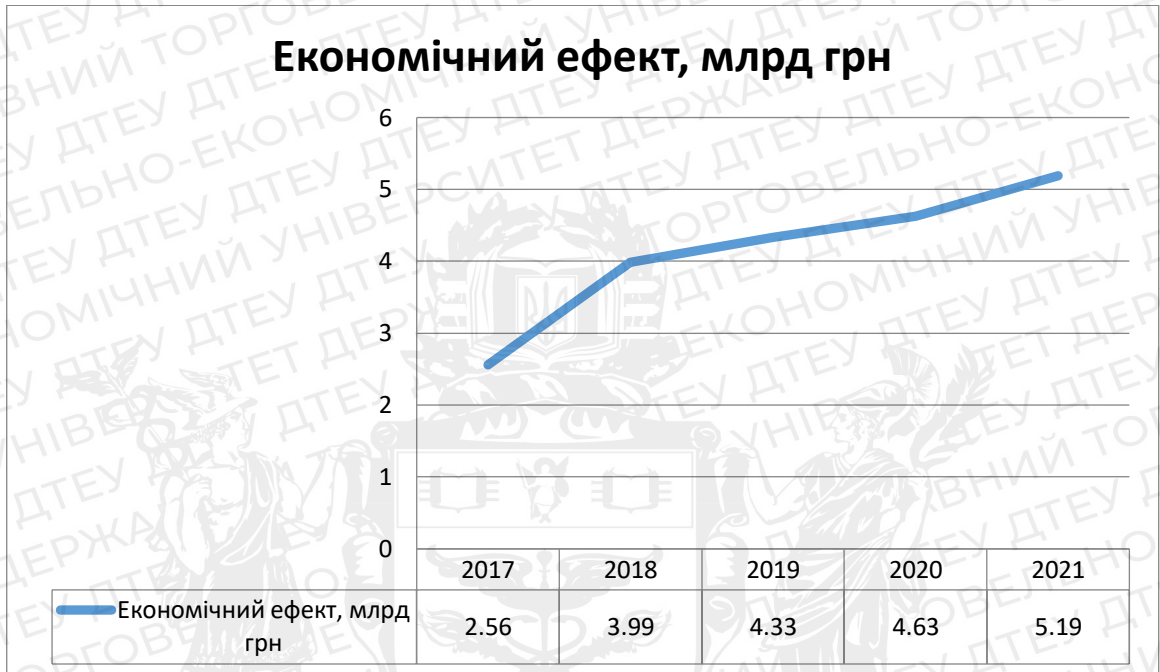

Підходи до визначення дефініції «адвокатування конкуренції» науковцями

Автор	Визначення адвокатування конкуренції
Швидка Т.І.	«Підтримка конкуренції за допомогою інших, ніж правозастосування, заходів, як-от оцінка впливу на конкуренцію регуляторних актів і проведення роз'яснювальної роботи»
Бакалінська О.О.	«Складний багатовекторний комплекс заходів, що реалізується конкурентним відомством держави у співпраці з іншими учасниками конкурентних відносин з метою підтримки, розвитку і захисту добросовісної конкуренції на ринку, формування культури конкуренції в державі, утвердження принципів чесності та добросовісності конкурентного змагання»
Ковтун В.Ю.	«Це один із основних заходів, який забезпечить ефективне вирішення проблем, пов'язаних із циркуляцією інформації на ринку»
Голота А.С.	«Це комплекс дій антимонопольного органу, спрямованих на розвиток конкурентного середовища шляхом підвищення суспільного розуміння вигод конкуренції, взаємодії з іншими державними структурами»

Складено автором за джерелами [2,16,33]

Економічний ефект діяльності Антимонопольного комітету України

Динаміка зростання економічного ефекту діяльності Антимонопольного комітету України. Складено автором за джерелами [9,10,11,12,13]